

Początek ludzkiego życia – bioetyczne wyzwania i zagrożenia, red. Władysław Sinkiewicz i Rafał Grabowski, Komisja Bioetyczna BIL, Collegium Medicum UMK, Bydgoszcz 2016, ss. 180.

Początek ludzkiego życia – bioetyczne wyzwania i zagrożenia to pozycja niezwykle cenna i aktualna.

O jej wartości świadczy sama tematyka – dyskusja wieloaspektowa, interdyscyplinarna na temat początku ludzkiego życia. Jest to dyskusja wręcz newralgiczna, gdyż od ustalenia owego *initium* zależy przecież sam status ludzkiego bytu. Jak wiadomo, we współczesnej myśli filozoficznej, ale i biomedycznej, pozostającej pod wpływem różnych prądów intelektualnych, wytworzyły się dwa stanowiska opozycyjne. Jedno, które wiąże początek ludzkiego istnienia z momentem poczęcia życia ludzkiego, i drugie, które wprowadza pewne kryteria – zróżnicowane i dość arbitralne – by przyznać status osoby ludzkiej „potencjalnemu”, jak się mawia, istnieniu ludzkiemu.

Dyskusja wokół tych kwestii przybiera postać sporów politycznych i prawnych, a to decyduje o jej aktualności. Bieżące spory o *in vitro*, aborcję czy tak zwaną „aborcję postnatalną” w sposób milczący lub wyraźny deprecjonują człowieczeństwo płodu ludzkiego. Jego status jest zawsze określany niżej w stosunku do interesów człowieka dorosłego.

Dlatego też nie bez racji w czasie dyskusji wokół ustawy o ochronie życia poczętego w latach 90. ubiegłego wieku pojawiła się na rynku wydawniczym publikacja zatytułowana *Nienarodzony miarą demokracji*. W chwili obecnej kryterium, jakim jest *nasciturus*, pozostaje nadal podstawowym kryterium dyskusji wokół takich tematów, jak równość, prawa człowieka, państwo prawa.

Nie można jednak dyskutować o tych sprawach rzetelnie i racjonalnie bez podbudowy wiedzy interdyscyplinarnej na temat początków życia ludzkiego. Dobrze zatem, że w jednej publikacji zebrane zostały artykuły dotyczące aspektów tak opisowych (scjentystycznych), jak i normatywnych. Jeszcze lepiej, że autorami tych wypowiedzi są znakomici znawcy problematyki, będący niekwestionowanymi autorytetami w swoich dziedzinach.

Władysław Sinkiewicz w artykule o charakterze wprowadzenia – *Współczesne zagrożenia początku ludzkiego życia*, przedstawia

szerokie *spectrum* zagadnień, które mogą służyć jako obszar ingerencji zagrażających życiu ludzkiemu. Oczywiście, szereg z nich ma charakter ambiwalentny (jak np. diagnostyka prenatalna), ale faktyczne ich realizowanie odsłania potencjalne i realne niebezpieczeństwa. Autor wskazując na te zagrożenia, prowadzi w stronę mocnego akcentu normatywnego: *Szacunek dla życia ludzkiego okazywany już od poczęcia musi być fundamentalną podstawą naszej cywilizacji, cywilizacji życia. Tak otwarta postawa tworzy i umacnia moralnie zdrowe społeczeństwo, w którym godność życia jest chroniona aż do naturalnej śmierci.*

Kolejny artykuł: *Czy wartość poczętego życia ludzkiego można mierzyć jego jakością?*, autorstwa Mariana Machinka, prezentuje najpierw spojrzenie na życie ludzkie przez pryzmat godności. Jest to cecha niedająca się wyrazić w żadnych mierzalnych wielkościach; jest też niepodzielna: jakaś istota ma ją lub nie. Przejawem dramatu współczesnej kultury jest odejście od tej wielkości ujmującej ludzkie życie i porzucenie jej na rzecz kategorii *quality of life*. Jakość życia mierzona ekonomicznie staje się użytecznym kryterium w utylitarным rachunku dóbr, co niejednokrotnie odbiera człowiekowi o niższej jakości życia prawo do istnienia.

Bardzo ważnym, ze względu na emocjonalny poziom dyskusji w naszym kraju, jest artykuł Marka Czarkowskiego *Dylematy bioetyczno-medyczne zapłodnienia in vitro*. Autor dokonuje w nim wyważonej prezentacji zarówno protagonistów tej procedury, jak i antagonistów. Co jest rzeczą również cenną, dokonuje prezentacji negatywnych konsekwencji medycznych tej procedury. Konkluduje: *Przedstawione dane wskazują, że metody sztucznego zapłodnienia są stosunkowo nową i wciąż niewystarczająco poznaną oraz mogącą budzić poważne zastrzeżenia etyczne dziedziną wiedzy medycznej.* Autor artykułu wskazując na alternatywną metodę walki z niepłodnością, otwiera tym samym drogę do naukowej prezentacji Macieja Barcentewicza – *Dlaczego naprotechnologia?* Autor, któremu Polska praktycznie zawdzięcza wprowadzenie naprotechnologii, opozycjonuje techniki sztucznej reprodukcji (ART) z medycyną naprawczą: *W odróżnieniu od ART – Naprawcza Medycyna Rozrodczości (Restorative Reproductive Medicine – RRM) to medycyna regeneracyjna, naprawcza w zakresie płodności i przekazywania życia. Skupia się ona na badaniach podstawowych, diagnostyce i leczeniu nieprawidłowości, przywracając i optymalizując normalne funkcje rozrodcze.*

Kolejny artykuł dotyczy zagadnień neonatologii: *Problemy etyczne związane z opieką nad noworodkiem urodzonym na granicy zdolności*

do życia. Jego autor, Janusz Gadzinowski, przedstawia szerokie *spectrum* problematyki, wskazując na powiązanie praktyki medycznej z aksjologią, wynikającą z dominującej w danym społeczeństwie religii lub ideologii. Wśród ciekawych konstatacji warto odnotować taką: [...] *międzynarodowe porównania statystyczne umieralności noworodków i niemowląt powinny być interpretowane z punktu widzenia krajów z liberalną bądź restrykcyjną polityką dotyczącą terminacji ciąży*.

Bardzo cennym materiałem w recenzowanej publikacji jest artykuł Anny Latos-Bieleńskiej: *Etyczno-moralne problemy badań prenatalnych z perspektywy lekarza genetyka*. Pozwala on na przejście drogi wewnątrz ludzkiej świadomości, której początek wyznacza stereotyp, iż [...] *badania prenatalne mają na celu aborcję dzieci z zespołem Downa i innymi chorobami genetycznymi*. Punktem dojścia jest natomiast pojęcie „płód jako pacjent”. Autorka przekonuje, że [...] *rozwój metod diagnostyki prenatalnej, zwłaszcza ultrasonografii, pozwolił na niewyobrażalny wcześniej wgląd w życie wewnątrzmaciczne – i to od pierwszych tygodni ciąży. Obecnie można wykrywać poważne wady rozwojowe i zaburzenia w ogólnym rozwoju dziecka na długo przed terminem porodu*.

Prezentowana wiedza empiryczna i aksjologiczna znajduje swoje przełożenie, lub powinna znajdować swoje przełożenie, w obszarze debat politycznych, które owocują tworzeniem konkretnych ustaw prawnych. Tych zagadnień dotyczą trzy ostatnie artykuły recenzowanego tomu. Pierwszym z nich jest *Bioetyka początków ludzkiego życia w polskiej debacie publicznej* Bogumiła Łozińskiego. Autor prezentuje w nim burzliwą debatę w polskiej przestrzeni życia publicznego wokół projektu ustawy dotyczącej reprodukcji *in vitro*. Trudno może jedynie w całości zgodzić się z jedną z opinii w tym tekście, a mianowicie: *Uwagę zwraca kompletny brak w debacie publicznej głosu naukowców, a jeśli się przebija, to zwolenników in vitro, którzy uważają, że ludzki zarodek nie jest początkiem istnienia człowieka*. Właśnie jeden ze współautorów tej publikacji, prof. Gadzinowski, odczuł dotkliwie konsekwencje swojej wypowiedzi jako naukowiec na temat skutków medycznych reprodukcji *in vitro*. Niemniej, faktem pozostaje niedosyt zaangażowania świata nauki w tej dziedzinie.

Małgorzata Chudzińska i Anna Grzanka-Tykwińska w artykule *Status i ochrona dziecka poczętego w świetle polskich regulacji prawnych* omawiają status *nasciturusa* w świetle konstytucji, prawa cywilnego, prawa karnego, zwracając przy tym uwagę na brak jednoznaczności i konsekwencji owych orzeczeń. Dlatego też [...] *tak długo jak nie pojawi się jednolite dla całego systemu prawa stanowisko w powyższej*

kwestii, przyznanie nasciturusowi podmiotowości prawnej oraz zakres ochrony jego dóbr osobistych i majątkowych zależęć będą jedynie od ideologicznych poglądów ustawodawcy.

Ostatni artykuł, *Etyczne i prawne aspekty zapłodnienia in vitro w prawodawstwie polskim i europejskim*, Włodzimierza Wróbla, oprócz bardzo rzetelnej prezentacji tytułowego zagadnienia, formułuje ważny postulat natury aksjologicznej i deontologicznej: *Lekarz ma prawny – w istocie – obowiązek przestrzegania norm etycznych ujętych w Kodeksie Etyki Lekarskiej, zaś ich naruszenie może prowadzić do odpowiedzialności zawodowej i pociągać za sobą sankcje prawne, z utratą możliwości wykonywania zawodu włącznie*. Pozwala to podkreślić wagę i godność samej profesji lekarskiej.

Trudno jest przecenić wagę prezentowanej publikacji. Niewątpliwie wyrasta ona z pewnego doświadczenia moralności o charakterze prawnonaturalnym i personalistycznym. Dlatego też może spotkać się z krytyką środowisk liberalnych i związanych z etyką utylitarystyczną. Trzeba powiedzieć więcej – powinna się spotkać z taką polemiką! Ona bowiem będzie świadkiem realnej dyskusji i debaty. W przeciwnym razie można będzie uznać za słuszne przekonanie, że to umownie określani „obrońcy życia” mają wpisane w swoje działania i postawy zasadę *plus ratio quam vis*.

Gorąco rekomenduję tę pozycję jako ważny głos we współczesnej debacie. Głos merytoryczny i kompetentny.

Ks. Paweł Bortkiewicz